

आफ्नै साथीबाट मारिएका क्रान्तिकारी राष्ट्रपति थोमस संकरा

• विष्णु रिमाल

जो १२ वर्षको फुच्चे उमेरमा तालिमको लागि फ्रेन्च उपनिवेश अपर भोल्टाबाट सन् १९७० मा माडागास्करको सैनिक विद्यालयमा भर्ना भयो। अपर भोल्टाको सेनाको अधिकृतको लागि तालिम लिने क्रममा राजनीतिक विचार तथा विकास सम्बन्धी विश्वका अनुभव जान्ने मौका पायो। २ वर्षपछि, माडागास्करमा रहने क्रममा मे १९७२ मा भएको दशौं हजार मजदुर तथा विद्यार्थीको प्रदर्शनबाट देशको सत्ता ढलेको पनि देख्यो। र, पछि फ्रान्स प्रवासकै क्रममा वामपन्थी धाराका विभिन्न राजनीतिक व्यक्तित्वहरूका विचार सुन्ने-बुझ्ने अवसर पायो।

उनी थोमस संकरा थिए, हाल बुर्किना फासो नामले चिनिने देशको युवा राष्ट्रपति। जसले अफ्रिकाको त्यो सानो देशलाई मार्क्सवाद-लेनिनवादको मार्गदर्शनमा साम्राज्यवादविरुद्धको युद्धमा होम्ने अठोट गरेका थिए।

संकरा १९७४ डिसेम्बरमा अपर भोल्टामा फर्किनासाथ छिमेकी देश मालीसंग सीमा युद्ध भयो। यो युद्धले संकरालाई प्रसिद्ध बनायो। उनलाई देशवासीहरूले राष्ट्रिय हिरोको रूपमा तारिफ गरे। त्यो युद्धको कमान्डर हुँदा उनी २५ वर्षका मात्र थिए। यद्यपि, पछि, त्यो युद्धलाई संकरा आफैले “अन्यायी र वेकार” को युद्ध भनेका थिए।

सन् १९८३ मा संकरालाई राष्ट्रपति जिन वाटिष्ट उद्गागोको सैनिक सरकारले प्रधानमन्त्री नियुक्त गर्‍यो। संकराले आफ्नो पदलाई साम्राज्यवादविरुद्ध अपर भोल्टाका जनतालाई गोलबन्द गर्न र देशी-विदेशी शत्रुबाट जनताको हित रक्षा गर्न प्रयोग गर्न थाले। यस कामको लागि क्रान्तिकारी जुनियर सैनिक अधिकृतको सहयोग उनले प्राप्त गरे। यसरी सरकार भित्रै साम्राज्यवाद विरोधी र साम्राज्यवाद पक्षधर दुई समूह बीच भगडा शुरू भयो। यसैको नतिजा स्वरूप मे १७, १९८३ मा उनलाई प्रधानमन्त्री पदबाट हटाई नजरबन्द गरियो।

यिनको गिरफ्तारी विरुद्ध हजारौं युवाहरू मैदानमा उत्रिए। उनीहरूले संकराको रिहाइको माग गर्दै प्रदर्शन गरे। संकराका एक जना मिले साथी क्याप्टेन ब्लेज कोम्पाओरे थिए। उनले घानाको सीमा नजिक विद्रोही सैनिकहरूको तालिम केन्द्र खोले। थुप्रै युवाहरू त्यही तालिम केन्द्रमा सामेल हुन थाले।

अगस्त ४ का दिन संकराका यिनै समर्थक विद्रोहीहरूले उडागोको सैनिक शासन अन्त्य गर्ने उद्देश्यले कारवाही शुरू गरे। केवल २५० सैनिक जवानहरूले राजधानी उगाडाउगोमा धावा बोले। उनीहरूले संकरालाई मुक्त गरे। भद्र हेर्दा सडक नाटक जस्तो लाग्ने यो घटनासंगै विद्रोहीहरूले रेडियो स्टेशन कब्जा गरे।

सैनिक सत्ता अन्त्य भएको घोषणा भयो। संकरा क्रान्तिकारी राष्ट्रिय परिषदको अध्यक्ष घोषित भए। हजारौं नागरिकहरू भोलिपल्ट विहान उत्सव मनाउन सडकमा निस्किए।

अगस्त ४ का दिन के भयो? दुनियाले त्यति चासो राखेन। “अपरभोल्टामा बितेका १७ वर्षदेखि सैनिक विद्रोह हुँदै आइरहेकोले एउटा थप विद्रोह भएछ,”- उनीहरूले यस्तै ठाने। थोमस संकरा पश्चिम अफ्रिका बाहिरको विश्वका लागि अपरिचित नै थिए। तर, ३३ वर्षे युवा संकराको विद्रोह काफी क्रान्तिकारी थियो। उनले देशको नाम फेरेर वुर्किना फासो राखे। यसको अर्थ हो निडर नागरिकको भूमि।

विल्कुल संकरा जस्तै नाम। उनी वास्तवमा निडर मात्रै थिएनन्, वुर्किना फासोका लागि एक स्वप्नद्रष्टासमेत थिए।

संकराको सरकार पहिलो वर्षमै चर्चामा आउन थाल्यो। “ए गाँठे, त्यहाँ के हुन थाल्यो?” विश्वले चासो राख्न थाल्यो। थुप्रै क्रान्तिकारी सोच भएको मानिसहरूले भने त्यहाँको गतिविधिको समर्थन गर्न थाले। त्यहाँको क्रान्तिकारी वेगले बाँकी दुनियाको सामु विश्वको एउटा गरीब देशलाई परिचित तुल्यायो।

सत्तामा आउनासाथ उनले आफूसहित उच्च पदका अधिकतहरूको तलब घटाए। सार्वजनिक सेवामा लगानी गर्न विलासी सरकारी कारलाई चिठ्ठामा राखे। उनी महिला मुक्तिका प्रखर प्रवक्ता थिए, त्यसैले वुर्किना फासोको इतिहासमा पहिलो पल्ट ५ जना महिलालाई मन्त्री बनाए। महिला अत्याचार विरुद्ध अभियान नै छेडे र नयाँ पारिवारिक कानून बनाए।

१९६० मा औपचारिक घोषणा नहुँदासम्म फ्रेन्च उपनिवेश अन्तर्गत अपरभोल्टाले आधुनिक साम्राज्यवादी शोषण उत्पीडनको पीडा भोगिरहेको थियो। क्रान्तिको समयमा ७० लाख जनसंख्या भएको त्यो देशका ९० प्रतिशत जनता गाउँका गरीब

थिए। उपनिवेशवादी सरकारलाई व्यक्तिको टाउकाको कर तिर्नुका साथै त्यहाँका जनताले गाउँका मुखियाको लागि सितैमा र अनिवार्य काम गर्नुपर्थ्यो। १९७० सम्म त जनतामा व्यापक गरीबी र भोकमरी थियो।

वुर्किना फासोको श्रमिक वर्ग २० हजार कारखाना मजदुर सहितको छ। ससाना घरेलु प्रकृतिका उद्योग बाहेक आधुनिक ठूला उद्योग त्यहाँ छैन भन्दा पनि हुन्छ। विद्यमान केही टेक्सटाइल उद्योग, साइकल कारखाना, चिनी मिल, साबुन कारखाना र अन्य केही हल्का उद्योगलाई अपवादका रूपमा मात्र लिन सकिन्छ। निर्माण, यातायात र सार्वजनिक सेवामा १० हजार कामदार कार्यरत छन् भने लगभग ४० हजार सरकारी कर्मचारी, शिक्षक र अन्य कामदारहरू छन्।

साम्राज्यवाद विरोधी यो जनवादी क्रान्तिसंगै जोडिएर पहिलेको दुःख, शोषण र उत्पीडन पनि आयो। संकराले नेतृत्व गरेको क्रान्तिकारी सरकारको सामुन्ने अनगिन्ती समस्याहरू थिए तर समाधानका बाटा पनि खोलिदैं थिए। तीन प्रमुख आदिवासी भाषामा साक्षरता अभियानका साथै “क्रान्ति रक्षा कमिटी” ले आम रूपमा खोप लगाउने, सिंचाइ परियोजना, स्कूल र सडक निर्माणमा व्यापक जनपरिचालन शुरू गर्‍यो। महिला, युवा, र वृद्धहरूको संगठन निर्माण गरियो।

किसानको उपजको मूल्य बढाइयो, वृक्षारोपण शुरू गरियो। प्रत्येक व्यक्तिमाथि लगाइएको कर प्रथा हटाइयो। गाउँका मुखियाको लागि सितै काम गर्नुपर्ने थितिमाथि प्रतिबन्ध लगाइयो। माटो र त्यसको उपजमाथि किसानको पहुँच पुग्ने गरी जमीनलाई राष्ट्रियकरण गरियो। आधारभूत स्वास्थ्य सेवा लाखौं व्यक्तिलाई उपलब्ध गराइयो। यसको परिणाम नाटकीय ढंगले २ वर्ष बीचमै शिशु मृत्युदर घट्न गयो।

संकरा सरकारले आफ्नो परराष्ट्र नीति पनि परिवर्तन गर्‍यो। यसले क्युवा, लिविया, निकारागुवा, उत्तर कोरिया जस्ता देशसंग मित्रता जोडेर आफूलाई पूर्णतः वामपक्षको क्याम्पमा सामेल गर्‍यो।

संकराले बुर्किनावे जनतालाई सामाजिक-राजनीतिक परिवर्तनको नेतृत्व गर्न र सरकारी अधिकारी तथा कर्मचारीतन्त्रको साधन नबन्न आह्वान गरे।

१९८७ अगस्त ४ मा क्रान्तिको चौथो वार्षिकोत्सव मनाउने क्रममा संकराले व्याख्या गरे - “नयाँ समाजको लागि हामीलाई नयाँ मानिस चाहिन्छ। आफ्नै परिचय भएका त्यस्ता नयाँ मानिस मात्र आफूद्वारा, आफैले तय गरेको लक्ष्य प्राप्तमा अघि बढ्न सक्छन्। ४ वर्षको अनुभवमा हाम्रा जनता त्यस्ता नयाँ मानिस प्रमाणित भइरहेका छन्।”

“हामीले यो अनुभवको मुख्य पाठ ग्रहण गर्नुपर्छ” संकराको भनाइ थियो - “जनवादी क्रान्तिको लागि प्रतिबद्ध र विश्वस्त मानिस चाहिन्छ, शासित मानिस होइन । त्यस्ता मानिस जो साँच्चै प्रतिबद्ध छ - पराजित वा निस्कृय रूपमा घिसारिएको जत्था होइन ।”

संकराले पूर्णतः श्रमजीवी वर्गीय र मुक्तिकामी जनताको पक्षमा आफूलाई खडा गरे । उनले शान्तिपूर्ण बाँच्न पाउने निकारागुआका अधिकारको वकालत गरे । उनले रङ्गभेदवादी दक्षिण अफ्रिकी सरकारसँगको सबै सम्बन्ध तोडे, अफ्रिकी नेशनल कांग्रेसप्रति पूर्ण समर्थन जाहेर गरे । पश्चिमी सहाराको मुक्तिको पक्षमा बोले, प्यालेस्टाइन मुक्ति संगठनको पक्षमा र न्यु क्यालेडोनियाको मुक्तिको लागि बोले । उनले बुर्किना फासो र छिमेकी देश घाना बीचको दह्रो सम्बन्धको पक्षपोषण गरे ।

संकराले सार्वजनिकरूपमै क्युवाको क्रान्ति र कम्युनिस्ट नेतृत्वको मुक्त कण्ठले प्रशंसा गरे । आफ्नो ४ वर्षे शासन अवधिमा २ पटक त उनले क्युवाको भ्रमण नै गरे ।

“जनताको हितमा आफ्नो जनताको लागि अमूल्य योगदान गर्ने, हाम्रा देशहरूसँग अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध विस्तार गर्ने, मर्यादा र सम्मान वा साम्राज्यवाद, उपनिवेशवाद, नव उपनिवेशवादको थिचोमिचोका विरुद्ध संघर्षमा संलग्न र साँचो अर्थमा राष्ट्रिय मुक्तिका लागि लड्नेहरूका लागि यो सानो तर उच्च सम्मान हो । तपाईं, कमरेड थोमस संकरामा यी सबै गुणहरू छन् ।” फिडेल कास्त्रो सहितको उपस्थितिमा सन् १९८४ मा क्युवाको सरकारको तर्फबाट होसे मार्टी पदकबाट विभूषित गर्ने क्रममा क्युवाको कम्युनिस्ट पार्टीका एक पोलिटव्यूरो सदस्यले व्यक्त गरेको यो भावना संकराको ठ्याक्कै मिल्ने तस्वीर हो ।

१९८४ मा संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्य कार्यालय न्यूयोर्क शहरमा संकराको भाषण सुन्ने जो कोही रोमाञ्चित भए । यस्तै भाषण सन् १९८६ मा १८० जना विदेशी प्रतिनिधि र २ लाख जनताबीच साण्डानिष्टा राष्ट्रिय मुक्ति मोर्चा स्थापनाको २५ औं दिवस र संस्थापक नेता कार्लोस फोन्सेकाको मृत्युको १० वर्षको सन्दर्भमा संकराले गरेका थिए ।

लाखौं अफ्रिकी युवाहरू भौतिक तथा नैतिक भ्रष्टाचार विरुद्धको संकराको तीखो आक्रमण, उत्पीडित जनताको पक्षमा रहेको स्पष्ट अडान र क्रान्तिप्रतिको उनको उच्च विश्वासबाट प्रभावित भए । छोटो समयमा उनी सिंगो अफ्रिका र लेटिन अमेरिकाका युवा बीच चे ग्वेभारा जस्तै परिचित हुन पुगे ।

संकराले शर्त सहितको विश्व बैंकको ऋणलाई लत्याइ दिए । साम्राज्यवादी दमन र नव उपनिवेशवादी शक्ति विरुद्ध लड्ने किरिया नै खाए । उनको यही अडानले संकराले भने जस्तै - ठूला, मोटा र ठिक्कका वुर्जुवाहरूले वुर्किनावे महाजन र व्यवसायीसँग मिलोमतो गरी उद्योगधन्दा देश बाहिर लैजान थाले । उनको यो कडा अडान कै कारण देशको उद्योग बन्द हुन थाल्यो । गाउँका मुखियाहरूले ग्रामीण सामन्तवाद अन्त्य गर्ने र पितृसत्ता समाप्त पार्ने राष्ट्रपति संकराको अनुरोधलाई टेरेनन् । विरोधीका विरुद्ध आगो ओकल्ने उनको शैलीलाई आधार बनाई वैरीहरूले उनको विरुद्ध षडयन्त्रको तानाबाना बुन्न थाले । यहाँसम्म कि, मजदुरहरू हडतालमा उत्रिए र यूनियन उनको विरुद्ध उभियो ।

“मेरा मित्रबाट बचाइदेउ प्रभु, शत्रुलाई त म आफै तह लगाऔंला” नेपालका थुप्रै टूकहरूको बडीमा लेखिएको यो उक्ति संकराको जीवनमा रुपान्तरित हुन पुग्यो । संकराका आफ्नै मान्छे, उनको घनिष्ट साथी, क्रान्तिकारी परिषदका सदस्य क्याप्टेन ब्लेज कोम्पाओर र उनी प्रति वफादार सिपाहीको जत्थाले अक्टोबर १५, १९८७ मा उनको निर्मम हत्या गरे । संकराको हत्याको क्रममा १२ जना उनका अन्य सहयोगीको पनि ज्यान गयो । भोलिपल्ट बिहान हजारौं युवाहरूले प्रदर्शन गरे । उनीहरू संकरा र उनका हत्या गरिएका कमरेडहरूलाई हतार-हतार समाधिस्थ गरिएको चिहानमा जम्मा भए । उनीहरूले चिहानमा आ-आफ्नो हातले लेखे - “हामी सबै संकरा हौं” र “संकराको गद्दारहरूबाट कायरतापूर्वक हत्या भयो ।”

आफ्नो हत्याको १ हप्ताअघि चे ग्वेभारा-हत्याको पच्चिसौं जयन्तीको अवसरमा उनले भनेका थिए - “यदि तिमीले संकरालाई मायौं भने भोलि २० जना संकरा जन्मिने छन् ।” संकराले निश्चय नै आफ्नो जीवनमाथि र अक्टोबर १९८३ को क्रान्तिमाथि मडारिरहेको खतराको भविष्यवाणी गरेका थिए ।

श्रमिक खबर, संख्या ६५, साउन २०५८